

Відгук
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора К. Я. Климової
на дисертаційну роботу
Штафірної Лілії Орестівни "Формування умінь і навичок
усного публічного мовлення у старшокласників
закладів загальної середньої освіти",
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 014 Середня освіта

Актуальність проблеми і теми роботи. Своєчасність досліджуваної проблеми зумовлена низкою нормативних документів, які підкреслюють визначальну роль державної мови в усіх сферах суспільного життя і відповідно ставлять перед освітою вимогу — сформувати національно-свідому україномовну особистість, здатну досягати комунікативної мети у процесі усного публічного мовлення (інформувати, переконувати, впливати на розум і почуття тощо). Риторичні знання, уміння і навички, закладені в закладі загальної середньої освіти, поглиблюються та вдосконалюються впродовж життя, стаючи надійною основою для спілкування в усіх його сферах, зокрема у професійній. В умовах війни в Україні, яка відбувається і на інформаційному фронті, тема роботи, на наш погляд, набула особливої актуальності.

Попри чималу кількість наукових праць щодо комунікативних аспектів навчально-виховного процесу (докладно проаналізованих дисертанткою), засвідчимо відсутність окремого дослідження проблеми формування умінь і навичок усного публічного мовлення в учнів 10-11 класів.

Із огляду на зазначене вище, актуальність дисертаційного дослідження Л.О. Штафірної не викликає сумнівів.

Зміст і структура роботи. Зміст дисертації відображає послідовні кроки дослідниці, спрямовані на досягнення коректно сформульованої мети — теоретично обґрунтувати, експериментально розробити методику формування умінь і навичок усного публічного мовлення старшокласників,

впровадити та перевірити її ефективність. Адекватні до мети завдання вирішувалося на різних етапах дослідження, у чому переконують висновки до розділів роботи, а також загальні висновки.

Виважена структура роботи свідчить про багатовекторність, ретельність та завершеність дослідження (вступ, три розділи, висновки, 229 використаних джерел, із-поміж яких 39 – іноземними мовами), про належний обсяг основного змісту дисертації – 184 сторінки. Окрім того, 19 таблиць, 4 рисунки та матеріали 11 додатків ілюструють теоретичні висновки, підтверджують ефективність оригінальної експериментально-дослідної методики формування публічного мовлення учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

Теоретичні й емпіричні методи наукового дослідження. Наукові положення, сформульовані дисертанткою, мають гарну методологічну основу, є теоретично обґрунтованими та експериментально підтвердженими. У роботі належно окреслено категоріальне поле та використано комплекс теоретичних, емпіричних, обсерваційних, експериментальних і статистичних методів дослідження.

Ступінь вирішення завдань, найвагоміші наукові результати роботи. Докладний аналіз тексту дисертації дав змогу констатувати, що окреслені автором завдання успішно вирішені, а мети роботи досягнуто.

До здобутків дисертації Л. О. Штафірної віднесемо:

- Здійснення критичного аналізу понятійно-термінологічного апарату проблеми дослідження на основі праць українських та зарубіжних мовознавців, психологів, педагогів, зокрема таких дефініцій, як-от: *риторична компетентність, риторика, неориторика, публічне мовлення (1.1); мовленнєва діяльність, мова, мовлення, мовні норми, культура мовлення, паралінгвістика (1.2); текст, види і форми публічного мовлення, жанри шкільного красномовства, діалогічна єдність, мовленнєвий етикет (1.3); мисленнєво-мнемонічна діяльність (1.4); лінгводидактика,*

лінгводидактичні принципи, традиційні/інтерактивні методи, прийоми, засоби навчання мови (1.5).

- Науково обґрунтоване аналітично-констатувальне дослідження рівня сформованості публічного мовлення учнів 10-11 класів у закладах загальної середньої освіти, яке передбачило: аналіз навчально-методичної літератури, змісту підручників з української мови на предмет відповідності програмним вимогам; проведення діагностично-констатувального зрізу риторичних знань та умінь старшокласників за визначеними критеріями та рівнями; компетентний аналіз кількісних та якісних результатів, який переконливо довів необхідність створення експериментальної методики (Розділ 2 та Додатки Б, В-1, В-2, В-3, Д, Е).

- Створення експериментальної структурно-функційної програми методики формування публічного мовлення старшокласників, її апробації на уроках української мови в 10-11 класах. Показово, що дослідниця керувалася при цьому загальнодидактичними принципами, лінгводидактичними підходами (системним, мовно-мовленнєвим, структурно-орієнтованим, комунікаційно-діяльнісним, завершально-результативним), а також спиралася на закономірності розвитку публічного мовлення та принципи гуманістичної психології (Розділ 3).

- Чітку спрямованість навчального етапу педагогічного експерименту на формування у старшокласників під час публічного мовлення систематизованих фундаментальних *знань* — лінгвістичних, текстотворчих, паралінгвістичних, мовленнєвоетикетних; мовно-мовленнєвих *умінь і навичок* (шляхом продукування текстів монологів/діалогів/полілогів, з використанням засобів художньої виразності, елементів сценічної майстерності, прийомів мнемотехніки та ін.) — Розділ 3.

- Дидактично виважене впровадження експериментального теоретичного та практичного матеріалу до змісту чинних програм з української мови для 10-11 класів; використання інтерактивних методів укладання монологічних

текстів (таких як брейнстормінг, стормінг, сторітелінг та ін.), різноманітних прийомів методу моделювання мовленнєвого висловлювання (Розділ 3).

- Побудову стрункої, дієвої експериментальної структурно-функційної моделі формування публічного мовлення старшокласників (рис.1) із відповідними блоками: теоретико-функційним, змістовно-діяльним, результативним (3.1). Як результат проєктувальної творчої діяльності педагога, вона належним чином унаочнює процес створення методики. Зазначимо, що дисертантка докладно характеризує всі компоненти побудованої методичної системи.

- Представлені у 3.2 вправи, які свідчать про значну експериментальну роботу дисертантки, спрямовану на впровадження розробленої системи мовно-мовленнєвих, умовно-мовленнєвих, власне мовленнєвих вправ у практику освітнього процесу. Зокрема, увагу привертають запропоновані лінгвістичні, текстотворчі та комунікаційні завдання, які можуть бути успішно використані вчителями-філологами під час вивчення розділу «Практична риторика» в 10-11 класах (Додаток Ж). Схвально, що дисертантка детально характеризує особливості формування умінь продукувати й виголошувати публічні тексти різних жанрів, приділяючи при цьому увагу навчанню старшокласників укладати план передбачуваних виступів (3.3).

- Ретельний та методично виважений підхід до проведення формувального експерименту на всіх його етапах. Зокрема, цілком умотивовано приділяється увага застосуванню комплексно-аналітичних вправ із метою засвоєння текстознавчих і текстотворчих понять (підготовчий етап); продукуванню структурних компонентів текстів монологів, діалогів, полілогів: речень, ССЦ, діалогічних єдностей, діалогічних реплік (теоретично-практичний етап); перевірці та корекції набутих учнями знань, умінь і навичок (контрольно-корекційний етап). Важливо також, що під час визначення рівнів сформованості у старшокласників умінь і навичок продукування компонентів монологічних і діалогічних/полілогічних

висловлювань і цілих текстів було враховано норми оцінювання, окреслені чинною програмою.

Показово, що для опрацювання результатів дослідження застосовано цілий спектр статистичних методів, що дозволило перевірити і науково обґрунтувати достовірність отриманих даних. Основою для аналізу результатів експериментально-дослідного формування публічного мовлення учнів 10-11 класів став моніторинг сформованості комунікаційно-спрямованих умінь старшокласників. Результати контрольного зрізу оформлено у таблицях, графіках та діаграмах, докладно прокоментовано та узагальнено. Представлені дисертанткою матеріали засвідчують позитивну динаміку засвоєних учнями риторичних знань і вмінь продукування публічного мовлення. Не викликає сумніву і наукова достовірність отриманих результатів.

До переваг роботи слід також віднести те, що на різних етапах дослідження протягом трьох навчальних років до експерименту залучалися 147 учнів 10-11 класів п'яти загальноосвітніх шкіл та ліцеїв Тернопільської, Хмельницької, Івано-Франківської та Вінницької областей, а також учителі-філологи. Як засвідчують довідки про впровадження дисертаційного дослідження Л. О. Штафірної у навчальний процес (Додаток Л), авторська методика формування умінь і навичок усного публічного мовлення старшокласників виявилася ефективною, що підтверджує практичне значення роботи.

Ретельний аналіз змісту дослідження Лілії Орестівни Штафірної дає всі підстави стверджувати, що дисертантка керувалася принципами академічної доброчесності — у роботі не виявлено академічного плагіату, самоплагіату та фальсифікації, технічно грамотно оформлено покликання на використані джерела; дотримано стилістичних вимог до оформлення наукового тексту.

Показово, що результати дисертації успішно пройшли апробацію під час виступів на міжнародних, всеукраїнських та міжрегіональних науково-

практичних конференціях та семінарах. Зміст роботи відображено у наукових публікаціях, написаних одноосібно та у співавторстві.

Анотація до дисертаційного дослідження, на наш погляд, прозора і повно відображає його актуальність, наукову новизну, практичне значення та перспективи.

Теоретичні положення, експериментальні дані й висновки можуть бути використані науковцями-лінгводидактами, викладачами ЗВО, учителями-філологами (для вдосконалення змісту, форм і методів навчання практичної риторики у закладах середньої освіти), а також здобувачами у науково-дослідницькій роботі. Перспективи дослідження інших аспектів проблеми формування усного публічного мовлення школярів, про які зазначає дисертантка, вбачаємо цілком реальними.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. Віддаючи належне високому теоретичному рівню дослідження Л. О. Штафірної та позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, окреслимо декілька дискусійних положень та рекомендацій до змісту роботи:

- Схвально, що, залучаючи педагогів до експериментального дослідження, дисертантка пропонує заповнити анкету для вчителів-філологів (Додаток А). Як і в інших матеріалах додатків, доцільно було б конкретизувати її, додавши назву, наприклад: «Методичний досвід навчання риторики та формування в учнів 10-11 класів навичок публічного мовлення».
- На наш погляд, експериментальна структурно-функційна модель формування публічного мовлення старшокласників має передувати опису її структури, позаяк унаочнення сприяє цілісному сприйняттю взаємопов'язаних компонентів.
- У тексті роботи трапляються поодинокі технічні огріхи, окремі лексичні недоліки та правописні помилки на кшталт: *опиратися на норми оцінювання* (спиратися), *А .А. Артюхова* (Анна Олександрівна

Артюхова), *продукування виголошення публічного мовлення* (відсутність інтервалу).

- У Розділі 2 знаходимо: "У більшості школярів бідний лексико-фразеологічний запас, вони допускають граматичні, стилістичні та культуромовні *недоречності*" (йдеться, ймовірно, про мовні помилки і мовленнєві недоліки).

Висловлені вище зауваження є несуттєвими, мають переважно рекомендаційний характер і не знижують загального позитивного враження від роботи.

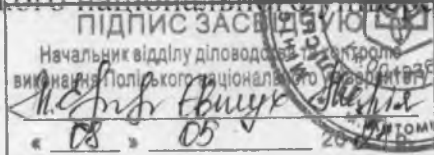
Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Штафірної Л. О. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має теоретичне і практичне значення, містить нові, раніше не захищені наукові положення. Обґрунтовані результати дослідження у сукупності розв'язують актуальну науково-прикладну проблему мовної освіти. Вважаємо, що дисертаційна робота "Формування умінь і навичок усного публічного мовлення у старшокласників закладів загальної середньої освіти" відповідає вимогам "Порядку присудження ступеня доктора філософії", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України за № 44 від 12.01.2022 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 і № 502 від 19.05.2023), а також наказу Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Вимог до оформлення дисертації (№ 40 від 12.01.2017 року, зі змінами від 12.07.2019 року), а її автор – Штафірна Лілія Орестівна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 014 Середня освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри іноземних мов

Поліського національного університету

Катерина КЛИМОВА